

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Кафедра музикознавства та інструментальної підготовки

Б.І. Нестерович

**Творчий підхід до організації музично-
виховної роботи з молодшими школярами у
процесі педагогічної практики**

*Методичні рекомендації для здобувачів першого (бакалаврського)
ступеня вищої освіти*

Галузь знань 01 Освіта

Спеціальність 014 Середня освіта (музичне мистецтво)

Вінниця – 2016

УДК 373.3.015.31:78 (072)

ББК 74.268.53р30

Т 28

Методичні рекомендації схвалені та рекомендовані до впровадження в освітній процес вченою радою інституту педагогіки, психології і мистецтв Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 8 від 20.04.2016 р.)

Укладач:

Б.І. Нестерович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музикознавства та інструментальної підготовки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

Рецензенти:

В.А. Фрицюк, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музикознавства та інструментальної підготовки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

М.І. Семко, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри мистецької підготовки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

Т 28 Творчий підхід до організації музично-виховної роботи з молодшими школярами у процесі педагогічної практики: методичні рекомендації для здобувачів першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта (музичне мистецтво) / укладач Б.І. Нестерович. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 60 с.

ISBN

Методичні рекомендації адресовані здобувачам першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта (музичне мистецтво) з метою поліпшення якості самопідготовки до педагогічної практики в загальноосвітній школі. Презентовані в рекомендаціях алгоритми самопідготовки до музично-виховної роботи значно підвищать рівень методичної культури майбутніх учителів музики.

УДК 373.3.015.31:78 (072)

ББК 74.268.53р30

© Б.І. Нестерович, 2016

Вступ

Учитель музики є тією особою, на професійну діяльність якої покладена найперша відповідальність за інтелектуальну, морально-ціннісну та художньо-естетичну підготовку школярів. Але педагог лише тоді зможе успішно виконувати ці завдання, коли рівень його професійно-практичної підготовки буде адекватний сучасним вимогам, поставленим суспільством перед освітою. Соціальна детермінованість проблеми формування професійно компетентного вчителя, оцінка його фахової спроможності як важливої передумови оновлення рівня професійної освіти, важливість виокремлення професійно й соціально значущих особистісних характеристик педагога сучасної школи зумовили зростання інтересу дослідників до вивчення шляхів покращення його фахової підготовки в контексті компетентнісного підходу

Педагогічна практика допомагає майбутньому вчителю не лише поглибити теоретичні знання і отримати досвід їхнього застосування у роботі з дітьми. Тут коригується ціннісно-мотиваційна основа майбутньої педагогічної діяльності, що згодом детермінує успішний перебіг становлення професійної культури вчителя. Саме практична робота в школі закладає міцний фундамент професійно-педагогічної культури як інтегративного соціально-психологічного утворення в структурі особистості вчителя, яке визначає світоглядні орієнтири, ціннісні установки, загальну концепцію життєвих прагнень і позицій. Зрозуміло, що професійну культуру педагога ніяк не можна спрощувати до системи спеціальних, вузькопрофесійних знань, умінь і навичок. Це поняття є ширшим і включає весь духовний потенціал особистості вчителя, інтелектуальні, емоційні та практично-дійові компоненти його свідомості.

Серед організаційно-педагогічних вимог до педагогічної практики майбутніх учителів музики у контексті реалізації завдань музично-виховної роботи з учнями школи 1 ступеня виокремлюємо наступні:

➤ **Максимальна професіоналізація естетико-виховного блоку змісту педагогічної практики в діапазоні контекстного навчання майбутнього вчителя.**

Уведення в програми педагогічної практики «загальноприйнятних» форм музично-виховної роботи з учнями не є ефективним поза врахуванням специфіки майбутньої спеціальності. Зміст музично-виховної роботи студента-практиканта повинен визрівати як результат контекстного навчання (А. Вербицький), оскільки лише в такий спосіб параметри минулого (теоретично-методичні знання студента) й майбутнього (проекування навчально-виховних технологій) детермінуються конкретно-фаховим і соціальним змістом освоюваної професійної діяльності.

Слід пам'ятати, що перехід від учіння до практики є складним процесом трансформації учбової діяльності в професійну, що пов'язана з перетворенням знань з предмету учбової діяльності на засіб регуляції діяльності професійної, із заміною одного провідного типу діяльності іншим, а також із зміною соціальної позиції. Зі студента, що у ВНЗ освоював різні блоки знань, під час практики майбутній учитель, ніби метелик із лялечки, повинен перетворитися на реального виховника у широкому значенні цього поняття.

➤ **Аксіологічна спрямованість музично-виховної роботи студента-практиканта з метою її особистісної орієнтації.**

Педагогічна практика майбутнього вчителя повинна орієнтувати його на врахування особливостей психосоматичного і ціннісно-орієнтаційного впливу музики на дитину. Студенту недостатньо лише інформувати учнів про існування в світовій культурі тих чи інших музичних шедеврів. Замало потурбуватись лише про емоційний фон сприймання музики дітьми. Забезпечення цих, з одного боку, необхідних, а з іншого, доволі формалізованих умов усе ж таки не розв'язує проблему реалізації виховного потенціалу музики до кінця. Створення хвилюючих виховних ситуацій є найважливішим етапом у музично-виховній роботі студента-практиканта. Він повинен уміти постійно збагачувати мистецько-виховні ситуації новими емоційними

відтінками, уміло включаючи учнів у рефлексивну діяльність, допомагаючи «привласнити» музичний образ на особистісному рівні сприйняття та оцінки.

➤ ***Забезпечення музично-естетичного співробітництва студента-практиканта з учнями.***

Суттєвим для музично-виховної роботи є методологічне положення про необхідність адекватного міжособистісного контакту вчителя й учнів, який має ґрунтуватися на рівноправності учасників навчально-виховного процесу. Студент-практикант повинен розуміти, що мистецтво має гранично демократичну природу, тому навчати мистецтву варто лише на послідовно гуманістичній основі, яка передбачає паритет стосунків між суб'єктами педагогічної взаємодії. Уміння вислухати учня, стати на його позицію, вважати її такою ж самоцінною, як і власну, поважати його смаки і уподобання – все це є необхідною умовою створення естетико-виховного простору як на уроках мистецтва, так і в позакласній роботі.

В процесі музично-естетичного співробітництва дуже важливим є надання учням вільного вибору у всьому, де є для цього можливість і доцільність. Студент-практикант повинен бути готовим до творчої взаємодії з вихованцями (наприклад, запропонувати учням одну з кількох рівноцінних пісень на вибір; дати можливість самостійно створити «програму художнього виконання», тобто визначити його темпові та динамічні особливості; дозволити учням обрати домашнє завдання за уподобаннями тощо). Студент повинен демонструвати дітям зразки творчого підходу до мистецтва, а також формувати креативний потенціал дітей у різних видах художньо-творчої діяльності за їхнім добровільним вибором.

➤ ***Реалізація зв'язку музично-естетичної та психолого-педагогічної підготовки студента-практиканта до роботи з молодшими школярами.***

Основними складниками музично-естетичної вихованості вчителя є володіння методикою викладання предметів психолого-педагогічного та музично-естетичного циклів, наявність глибоких знань з психології, педагогіки, музичних дисциплін, здатність до

координації своєї роботи (в умовах класної, позакласної, позашкільної діяльності), вміння висвітлювати навчальний матеріал, встановлювати психологічний контакт з аудиторією тощо. Студент-практикант, використовуючи музичні образи у виховній роботі з дітьми, повинен добре орієнтуватися не лише в мистецькому матеріалі, але й в психофізіологічних особливостях сприймання його дітьми певної вікової категорії. Добір художніх зразків повинен враховувати не лише наявні музичні інтереси дітей, але й зону їх найближчого розвитку. Ознайомлюючи учнів з музичним матеріалом, студент-практикант повинен грамотно створювати установки на художнє сприймання та оціночну інтерпретацію музичного образу, адже саме завдяки цим механізмам відбувається суб'єктивізація отриманих естетичних вражень.

➤ ***Впровадження інтегративного підходу до естетико-виховної роботи студента-практиканта в контексті синтезу мистецтв.***

Педагогічна практика повинна якнайкраще налаштувати студентів на синтезування музично-педагогічних умінь. Упродовж навчання майбутні вчителі поступово вчать поєднувати знання та уміння, отримані в ході вивчення фахових дисциплін (теорії та історії музики, основного музичного інструмента, основ вокального мистецтва, методики музичного виховання, теорії та методики виховної роботи). Під час практики студент повинен виявити набуті вміння на компетентнісному рівні, тобто інтегративно. Зокрема, контрольний виховний захід, з нашого погляду, повинен обов'язково включати мистецький етап і проводиться на чітко окресленій аксіологічній основі. З цією метою кожний студент повинен обрати тему-концентр, навколо якого вміло згрупувати художній матеріал (музичний, літературний, візуально-пластичний) і в експресивній вербально-оцінній та виконавській діяльності репрезентувати основну виховну ідею.

1. Використання музичних ігор у навчально-виховній роботі з молодшими школярами

Фахова підготовка вчителя музики органічно включає ознайомлення студентів з методичними особливостями організації ігрової діяльності молодших школярів. Справжній педагог завжди знайде місце у власній виховній палітрі для низки ігор, у тому числі музичних. Лише тоді вчитель зможе необхідно збагатити прийоми навчально-виховної роботи з дітьми даної вікової категорії на засадах природовідповідності.

Сучасний учитель музики повинен вільно орієнтуватися в розмаїтті музично-ігрових форм навчально-виховної роботи з молодшими школярами. В процесі професійної підготовки він повинен опанувати організаційно-методичні алгоритми щодо введення музичних ігор в урочну та позакласну роботу з учнями. Майбутньому вчителю важливо розуміти, що кожна музична гра містить неабиякий дидактичний і розвивально-виховний потенціал. Непомітно для себе, мимовільно, граючись, дитина оперує вкладеними в гру знаннями, набуває певних умінь та навичок. Музичні ігри допомагають дітям краще засвоїти нотну грамоту, формують і розвивають музичні здібності — пам'ять, слух, ритмічне та ладове відчуття. В процесі музичних ігор діти набувають потрібні навички — вокально-хорові, творчо-імпровізаційні, ритмічно-супровідні та ін.

Крім дидактичних завдань, музична гра виконує неабиякі виховні функції: збагачує духовне життя школярів, учить їх спілкуватись, розвиває дитячу ініціативу, сприяє формуванню колективізму. Введення в шкільне життя музичних ігор викликає в учнів радісний настрій, створює оптимістичний ритм їх навчання та виховання, благотворно впливає на емоційну сферу дітей. Музична гра підвищує інтерес учнів до навчання, бо дає кожній дитині можливість випробувати свої сили, пережити хвилювання успіху, піднести самооцінку. На думку дослідників, використання гри в навчально-виховному процесі дійсно можна назвати методом дитячої радості у формуванні позитивного ставлення школярів до навчання (О. Богданова, В. Петрова).

Майбутні вчителі музики повинні усвідомити, що організація музичної гри передбачає дотримання певних методичних алгоритмів. Насамперед, учителеві слід чітко визначити, яку музичну гру він проводитиме, чи відповідає вона темі та змісту уроку (або виховної справи). Для того, щоб провести музичну гру на належному рівні, необхідно скласти її план, в якому визначити: дидактичну спрямованість, розвивальні та виховні цілі, ігровий реквізит (унаочнення, роздаткові картки, музичні інструменти та ін.), хід гри.

Музичні ігри корисно включати не лише в уроки музики, але й в уроки читання, образотворчого мистецтва, дбаючи, щоб їхня дидактична спрямованість відповідала завданням, що ставляться в навчальних програмах з мистецьких дисциплін. Так само музичні ігри корисно включати в позакласну виховну роботу (свята, конкурси, вікторини тощо).

Під час педагогічної практики в роботі з молодшими школярами можна застосовувати ряд музичних ігор, що сприяють не лише засвоєнню навчального матеріалу, але й активізують розвиток окремих психічних процесів, уможливають формування морально-естетичних якостей особистості. Рекомендуємо такі ігри:

«Музичне коло»

Дидактична спрямованість – закріплення музичних уявлень про висоту та силу звуку, темп музики; формування вмінь ритмічно і виразно рухатися; забезпечення рухової розрядки на уроці.

Розвивальні та виховні цілі – розвиток пізнавальної, вольової та емоційної сфер; формування музичних здібностей; виховання позитивного ставлення до художніх видів діяльності; зміцнення дружніх стосунків в учнівському колективі.

Хід гри: вчитель пропонує дітям змагання на кращого знавця музики. За командою педагога учні утворюють коло. Дітям пояснюються правила гри: під час марширування по колу уважно слухати музику, розрізнати високі і низькі звуки, зміни темпу, динамічні відтінки й втілювати їх в певних рухах під час ходьби, бігу, оплесків тощо. Враховуючи невеликий обсяг пам'яті та нестійку увагу шестирічних дітей, гру доцільно проводити поетапно.

I етап – визначення високих і низьких звуків: діти марширують по колу під музику, яку виконує вчитель. Якщо музика звучить в середньому регістрі, учні тримають руки на поясі. При переході музики в високий регістр руки дітей здіймаються догори. Під час звучання мелодії на низьких нотах учні присідають і рухаються навприсядки.

II етап – визначення динамічних відтінків під час ходьби по колу учні певним чином реагують на зміни сили звучання супроводу. Якщо музика виконується голосно, діти марширують під власні оплески. При тихому звучанні музики учні опускають руки і легенько йдуть навшпиньки.

III етап – визначення змін темпу: під музику в помірному темпі учні марширують, карбуючи крок. Якщо музика звучить швидко, діти переходять на біг. Під час уповільнення темпу учні йдуть приставним кроком уперед.

На уроці можна використовувати не всі етапи гри, а лише ті, що відповідають змісту виучуваного музичного матеріалу.

«Чарівна сопілка»

Дидактична спрямованість – ознайомлення з характером звучання та правилами користування, прийомами гри на хроматичній сопілці.

Розвивальні та виховні цілі – розвиток звуко-висотного слуху, навичок ритмічної імпровізації, виховання інтересу до музикування, формування естетичного сприймання навколишнього.

Хід гри: дітям роздаються сопілки. Щоб зацікавити учнів грою, вчитель говорить, що отримані ними сопілки – чарівні і можуть «зобразити» багато предметів і явищ навколишнього світу. Адже з давніх-давен сопілкарі майстерно відтворювали звуки природи (вчитель може проілюструвати виражальні можливості інструменту власною грою). Для заохочення дітей доцільне введення в гру казкових атрибутів, наприклад, «чарівної музичної скриньки», в яку вчитель вкладає заздалегідь продумані і підготовлені картки із завданнями для індивідуального музикування. Учні по черзі беруть зі шкатулки картки і, не оголошуючи завдань, виконують їх перед класом у формі загадок

(відтворення певних звуків природи, наприклад, шум дощу, дзюрчання струмочка, виття вітру, спів зозулі, соловейка, півника та ін.). Клас відгадує, що зображалося сопілкарем.

«Три кити»

Дидактична спрямованість – формування навичок слухання музики, вмінь розрізняти різнохарактерні твори, зокрема пісню, танець, марш.

Розвивальні та виховні цілі – активізація довільної уваги, зміцнення музичної пам'яті, нагромадження музичних вражень з метою виховання інтересу до музичного мистецтва, формування емоційної культури.

Хід гри: учитель розпочинає гру з цікавої, емоційно насиченої вступної бесіди про безмежно великий світ музики, про природу музичного мистецтва, про три основні типи музики – пісню, танець і марш. Далі вчитель пропонує учням здійснити подорож «музичним океаном» і зустрітись там з трьома китами. Дітям роздають різнокольорові, яскраво оформлені картки з відповідним зображенням. Умови гри такі: уважно слухати музику, яку виконує вчитель, розрізняти пісню, танець, марш і піднімати відповідні картки. Гру бажано проводити у формі змагання між рядами, партами або окремими учнями.

Можливий ще один, трохи складніший варіант цієї гри, який доцільно застосовувати наприкінці кожної навчальної чверті для контролю за рівнем засвоєння програмового музичного матеріалу для слухання. Дітям пропонуються музичні твори, що вивчались протягом чверті або півріччя, із завданням не тільки віднести їх до певного жанру музики – пісні, танцю, маршу, але й визначити автора і назву твору. Щоб полегшити виконання учнями другої половини завдання, на зворотньому боці карток дати перелік прослуханих творів певного жанру, наприклад:

Пісні: В. Моцарт – Б. Фліс. Коліскова; А. Філіпенко. Берізонька, А. Штогаренко. Струмочок, Б. Фільц. Морозець та ін.

Танці: К. М'ясков. Український хоровод; М. Глінка. Полька; М. Різоль. Гопак; українські народні танці Аркан, Козачок, Метелиця та ін.

Марші: П. Чайковський. Марш дерев'яних солдатиків;

Д. Кабалевський. Кавалерійська; А. Адамцевич. Запорізький марш та ін.

«Розв'язи ребус»

Дидактична спрямованість – закріплення знань з музичної грамоти, а саме: розташування нот на нотоносці.

Розвивальні і виховні цілі – зосередження дитячої уваги на нотному матеріалі, забезпечення усвідомленого його сприйняття, активізація осмисленого запам'ятовування нот, виховання допитливості та позитивного ставлення до вивчення музичної грамоти.

Ігровий реквізит – плакати, роздаткові картки з музичними ребусами (слова, в яких замість складів -до-, -ре-, -мі- і т. д. – запис відповідної ноти на нотоносці). Наприклад: *лялька, сірник, здоров'я, доміно, ремісник та ін.*

Хід гри – вчитель пропонує дітям розшифрувати заздалегідь підготовлені та яскраво оформлені ребуси. Розв'язувати їх учні можуть індивідуально, колективно, а також по рядах у формі змагання. Доцільно орієнтувати учнів на самостійне складання ребусів із запропонованими нотами.

«Луна»

Дидактична спрямованість – формування навичок відтворення висоти музичних звуків та їх ритмічної організації.

Розвивальні та виховні цілі – вдосконалення музичної пам'яті; розвиток мелодичного та ритмічного слуху, вокально-хорових навичок; виховання спостережливості, чуйності, вольових якостей, впевненості у власних силах.

Хід гри: окремих учень або група дітей намагаються точно відтворити мелодію, яку проспівав учитель. Таким чином діти виконують роль «луни». Гру під контролем вчителя можуть проводити також найбільш підготовлені діти.

«Оркестр»

Дидактична спрямованість – формування ритмічного слуху, навичок музикування та ансамблевої гри.

Розвивальні та виховні цілі – активізація довільної уваги, поглиблення її обсягу та розподілу, розвиток моторно-рухового апарату, виховання ініціативності, дисциплінованості,

колективізму.

Ігровий реквізит – декілька табличок з графічним зображенням ритмічних малюнків, музичні інструменти: бубон, трикутник, брязкальця, палички, тамбурин тощо.

Хід гри: під керівництвом педагога учні одночасно виконують декілька ритмічних малюнків. Утворюється так званий «оркестр». Ритмічні вправи, зображені на табличках, повинні бути різноманітними, але однакової довжини. Вчитель роздає групам учнів музичні інструменти. Кожна група окремо під керівництвом вчителя відпрацьовує певний ритм. Коли учні зможуть впевнено виконувати ритмічні малюнки, можливе їх поєднання в «оркестр». Під час одночасного ритмічного виконання вчитель повинен стежити за правильністю, чіткістю, злагодженістю звучання «оркестру». Щоб полегшити виконання подібних завдань, учням доцільно пропонувати промовляння вголос тривалостей, які містять в собі ритмічний малюнок:

Брязкальця П Z I I П Z П	П П Z П П П I П
Палички I П П П Z I I	I Z I Z I I П Z
Бубни Z I Z I I П Z	Z I Z Z П Z I I
Тамбурин I П I Z П I П	I П I I Z I Z П
Трикутник П I П П I П I	П I П П П Z П Z
Оплески I П Z I П I П	I Z I I Z П I I

«Дощик»

Дидактичні спрямованість – поглиблення усвідомлення учнями поняття про співвідношення музичних тривалостей.

Розвивальні та виховні цілі – концентрація уваги, свідомості; розвиток асоціативно-образного мислення; формування поняття про зв'язок між музичним та природним ритмом; виховання точності, організованості, спостережливості. Ігровий реквізит – плакат з графічним зображенням ритму та допоміжним текстом.

Хід гри: учні оплесками відтворюють ритмічну вправу, яка

об'єднує в собі різні тривалості: шістнадцяті, восьмі, чверті та половинні. Вчитель порівнює ритм запропонованої вправи з ритмом дощу, який спочатку йшов швидко, а потім поступово уповільнював свій ритм. Для полегшення виконання учнями цієї ритмічної вправи доцільно застосовувати допоміжний текст, наприклад: дітям пропонується «зобразити дощик», тобто проплескати вправу, промовляючи вголос текст, як-от:

До - щик ка - пав дріб - дріб - но, До - щик ка - пав дріб - но - дріб - но.

а те - пер все тих - ше, тих - ше.

Зу- пи - - нись ско-

рі- ше.

«Живий рояль»

Дидактична спрямованість – закріплення поняття про звуковисотне співвідношення нот, формування навичок сольфеджування, колективного музикування.

Розвивальні та виховні цілі – розвиток мелодичного і гармонічного слуху, ладового відчуття; виховання емоційної культури, колективізму, відповідальності.

Хід гри: групі учнів доручається роль «живого роялю». Вчитель – у ролі виконавця. Перед тим, як розпочати, потрібно «настроїти» її учасників на певний лад і тональність. Можна проспівати з учнями мажорну чи мінорну гаму від обраного звуку, тонічний тризвук тощо. Після цього учасникам гри «роздаються» певні звуки, тобто діти повинні запам'ятати висоту «своїх» ступенів ладу і за командою вчителя правильно і своєчасно їх відтворювати. Під керівництвом педагога учні можуть співати звуки як послідовно, так і одночасно. Таким чином «живий рояль» може виконувати невеличкі мелодії, інтервали і навіть акорди.

«Хто це?»

Дидактична спрямованість – закріплення поняття про тембр музичних звуків.

Розвивальні та виховні цілі – формування тембрового слуху; поглиблення довільної уваги, зосередженості; виховання емоційної і слухацької культури.

Хід гри: дітям пропонується впізнавати товаришів за тембром голосу; інший варіант – впізнавати інструмент за його звучанням (у звукозапису).

«Сонце – хмара»

Дидактична спрямованість – закріплення поняття про мажорний та мінорний лади та їх виражальні можливості, формування навичок ладової сольмізації.

Розвивальні та виховні цілі – загострення ладового відчуття, розвиток емоційно-образного мислення, виховання інтересу до музичного образу.

Хід гри: під керівництвом учителя школярі вчаться розрізнати і відтворювати мажор та мінор. Для полегшення засвоєння дітьми своєрідності забарвлення цих ладів доцільно використовувати традиційні порівняння: мажор – «світло», «сонце»; мінор – «тінь», «хмара». Суть гри полягає в тому, що учні від запропонованого вчителем звуку повинні заспівати невеличку мелодію: спочатку на ступенях мажору, потім – мінору. При цьому доцільно застосування допоміжних текстів, що мають відповідний емоційний настрій, наприклад:

Мажор («Сонце»)

Яс - не сон - це вста - ло, зем - лю при - ві - та - ло.

The image shows a musical staff in treble clef with a 2/4 time signature. The melody consists of the following notes: C4 (quarter), D4 (quarter), E4 (quarter), F4 (quarter), G4 (quarter), A4 (quarter), B4 (quarter), C5 (quarter). The lyrics are written below the notes.

Мінор («Хмара»)

Хма - ра на - ле - ті - ла, со - неч - ко зак - ри - ла.

The image shows a musical staff in treble clef with a 2/4 time signature. The melody consists of the following notes: C4 (quarter), D4 (quarter), E4 (quarter), F4 (quarter), G4 (quarter), A4 (quarter), B4 (quarter), C5 (quarter). The lyrics are written below the notes.

При розучуванні цих мелодій учитель повинен акцентувати увагу дітей на звучанні III і VI ступенів (в мажорі – радісно, світло, високо; в мінорі – сумно, темно, низько). Після того, як діти навчаються правильно співати запропоновані мелодії від якогось звуку (наприклад, «до»), потрібно попросити їх «зобразити» сонце і хмару від інших звуків.

«Ми – композитори»

Дидактична спрямованість – формування поняття про музичний образ, уміння оперувати музично-слуховими уявленнями, закріплення навичок музичної імпровізації.

Розвивальні та виховні цілі – збагачення уяви; розвиток творчого потенціалу, індивідуальних емоційних особливостей; виховання естетичного ставлення до мистецтва та навколишнього світу.

Ігровий реквізит – плакати, роздаткові картки зі словесними текстами для імпровізації.

Хід гри: вчитель пропонує учням різноманітні творчі завдання, як-от: придумати мелодію в заданому характері, темпі; підібрати мелодію до запропонованого тексту; створити музичну характеристику до певного образу.

Великий виховний потенціал мають *ігри-драматизації*, створені на музичному матеріалі. Діти, які включені в хід гри, активно співпереживають дійовим особам, яскраво втілюючи свої почуття у виконання музично-драматичних ролей. Нижче наводимо приклад організації такої гри для першокласників.

ЛІСОВИК ТА ЙОГО ДРУЗИ

Гра-драматизація за творами збірки Я. Степового «Проліски» (збережено орфографію оригіналу)

Дійові особи: *Лісовик, Повітруля, Мавка, Зайчик, Пчілка, Качка, Каченята, Жук, Жукова мати* (Лісовик, Повітруля, Мавка – персонажі західноукраїнських народних казок і легенд. Ролі виконують студенти-практиканти, батьки чи старші школярі. Решта ролей виконується дітьми).

(Виходять Лісовик, Повітруля, Мавка і звертаються до дітей):

*Лісовик. Завітайте у наш гай.
 Повітруля. Завітайте в наше поле.
 Мавка. Вчора поле було голе,
 А тепер кругом розмай!
 Повітруля. Як радіє комашинка!
 Мавка. Звеселилася тваринка!
 Лісовик. Все живе життя бажає —
 Усі разом. Радо весну зустрічає!
 Лісовик. Годі спати — час співати!
 Вже щебечуть солов'ї,
 Дивна пташка закувала —
 Чи впізнали ви її?
 Діти відповідають (Зозуля).*

Зозуля

Я. Степовий

Allegro

Ку - ку! Ку - ку! - В га - і гу - чить, скрізь хви - лю - ван - ня,
 7
 всю - ди ру - шан - ня, всім нам вес - на ра - дість при - но - сить.

Всі разом співають:

*Куку! Куку! – в гаї гучить,
 Скрізь хвилювання, всюди рушання,
 Всім нам весна радість приносить.*

*Куку! Куку! – чути в гаю.
Нум веселиться, співати, граться,
Дня весняного хвалить красу!*

Повітруля. *Та не всі лише співають.
Ледь світає – за роботу!
Все в природі у турботі –
Весну в праці звеличують.*

(Вибігає Пчілка з кошиком, кружляє навколо квітів)

Мавка. *Ось невтомна мандрівниця
Серед поля щось шукає.
В кожна квітку заглядає –
Оце справжня трудівниця!*
Повітруля. *Ображати її не можна,
Не тривож старанний пошук!
За те меду повний кошик
Принесе у вулик кожна.*

Пчілка

Я. Степовий

Allegretto

Зум - зум - зум! По - над кві - та - ми шум. Це тут пчі-лонь - ки ді - та - ють,
мед для ву - ли - ків зби - ра - ють. Зум - зум - зум! По - над кві - та - ми шум.

*Пчілка співає:
Зум-зум-зум!
Понад квітами шум.
Це тут пчілоньки літають,
Мед для вуликів збирають.
Зум-зум-зум!
Понад квітами шум.*

*Діти співають:
Зум-зум-зум!
Понад квітами шум.
Пчілки, пчілки, не скупіться,
З нами медом розділіться.
Зум-зум-зум!
Понад квітами шум.*

Лісовик.

*Хто це лісом ледве скаче?
Хто це голосно так плаче?
Хто ридає і квилить?
Від жалю душа болить*

(Вбігає, плачучи, Зайчик з перев'язаною головою)

Зайчик. *Ой болить голівонька!*

Ой болить! Ой болить!

Бідненькому зайчику

Вже не жить! Вже не жить!

Повітруля. *Що ж, повіримо хлоп'яткам*

Мавка. *І повіримо дівчаткам.*

Лісовик. *Пам'ятайте: кожен з нас*

Сподівається на вас.

Повітруля. *І у полі, і в діброві*

Ждуть від вас лише любові.

Лісовик. *Ліс лише того чекає,*

Хто тварин не ображає.

(Всі учасники гри утворюють коло, танцюють хороводом під музику веселого українського народного танцю)

Зайчик

Я. Степовий

Allegretto

mp
Зай-чи-ку, зай-чи-ку, по-під-лі-сом до ро-га, чо-го-вте-бе, зай-чи-ку, роз-би-та-я го-ло-ва?

Діти співають:

*Зайчику, зайчику,
Попід лісом дорога,
Чого в тебе, зайчику,
Розбитая голова?*

Зайчик співає:

*Молодії хлопчики на охоту ходили,
Сивенькому зайчику головоньку розбили.
Лісовик. Злії люди в лісі ходять
І біду з собою водять.
Не прощу безвинних сліз —
Злих людей не любить ліс!
Мавка. Пожалієм зайчика,
Приголубим милого,
Заспокоїм, втішимо —
Біль його розділимо.*

(Виконується пісня-гра «Засмучений зайчик». Зайчик присідає. Усі стають навколо нього, беруться за руки й, ідучи по колі, співають):

Засмучений зайчик (пісня гра)

Moderato

Музична партитура першого системного фрагмента. Вона складається з трьох голосів: сопрано, альт та бас. Темп позначено Moderato. Діапазон складається з двох тактів у метрі 2/4. Сопрано починає з нот G4, A4, B4, C5, D5, E5, F5, G5. Альт і бас грають акорди, що підтримують мелодію. Підлітери: Чо - го, зай - чи - ку, си - диш, за - сму тив - пиш, і мов - чип?

Музична партитура другого системного фрагмента, що починається з трьох нот (триоль). Вона складається з трьох голосів: сопрано, альт та бас. Діапазон складається з двох тактів у метрі 2/4. Сопрано виконує мелодію: G4, A4, B4, C5, D5, E5, F5, G5. Альт і бас грають акорди. Підлітери: Зай-чик скік, зай-чик скік! Зай-чик скік, скік, скік, скік.

Чого, зайчику, сидиш,
Засмутившись, і мовчиш?
Зайчик скік, зайчик скік!
Зайчик скік, скік, скік, скік!

(На слова «Зайчик скік!» Зайчик схоплюється на ноги, стрибає на одній нозі до когось із дітей і хапає його за руку. Той, кого він схопив за руку, йде в коло, стає Зайчиком – гра починається знову).

Повітруля. Годі плакати! Подивіться:
Он яка кумедна птиця!
І кумедні пташенята –
Лапки, крильця, дзьобенята...

(Поволі виходить Качка з каченятами, вони ходять по колу, кумедно похитуючись з боку на бік)

Мавка. Як поважно веде мати
В озеро дітей купати.

*Пташенята, поспішіть,
Бо за вами жук летить!*

(Вбігає Жук, погрозово змахуючи крильцями. Пізніше з'являється Жукова мати. Діти всі разом співають пісню «Качка йде». Качка, каченята, Жук, Жукова мати ілюструють пісню рухами)

Качка йде

Музика Я. Степового

Moderato

mp

Кач-ка йде, ка-че-нят ве-де, на на-пасоч-ку, на по-ря-соч-ку, на хо-лодну во-ди-цю, на зе-ле ну
тра-ви-цю. Ках, ках, ках! Ой ле-тів жук, жук та у во-ду фук, фук! При-бі-га-є
жу-ко-ва ма-ти жу-ка ря-ту-ва-ти. "По-дай, по-дай, жуч-ку, та пра-ву-ю руч-ку!"

12

20

3

*Качка йде, каченят веде,
На напасочку, на порясочку,
На холодну водицю,
На зелену травичю.
Кох, ках, ках!
Ой летів жук, жук
Та у воду фук, фук!*

*Прибігає жукова мати
Жука рятувати:
«Подай, подай, жучку,
та правую ручку!»*
Лісовик. *Ой веселі у нас гості –
Любо слухать, як співають!
Чи так само наші гості
Всіх тваринок поважають?*

Діти відповідають. (*Поважаємо*).

Таким чином, у процесі збагачення власної методичної палітри майбутні вчителі музики краще зрозуміють педагогічний потенціал музичних ігор. Доречне застосування музично-ігрових форм навчання і виховання молодших школярів прискорює розвиток у них певних музичних здібностей – пам'яті, відчуття ладу і ритму, а також активізує такі загальні психічні процеси, як увага, мислення, емоційно-образна уява дітей. Крім того, музичні ігри як колективна форма діяльності учнів позитивно впливають на формування характеру, вольових якостей, загальної естетичної культури дитини. Демократична атмосфера, теплий мікроклімат, емоційний комфорт, які створює музична гра на уроці і в позаурочний час уможлиблює успішну соціалізацію дітей, сприяє підвищенню в молодших школярів самооцінки, сприяє корекції статусу кожної дитини в учнівському колективі.

2. Творчий підхід до використання дитячих музичних інструментів у позакласній виховній роботі з молодшими школярами

Застосування дитячих інструментів у процесі музичного розвитку молодших школярів містить неабиякий виховний потенціал. Ця форма роботи відкриває перед дітьми чарівний світ звуків та їх співвідношень. Гра на будь-якому музичному інструменті допомагає вихованцям навчитися розрізняти звуки у висотних та ритмічних співвідношеннях, формує сприйнятливості до особливостей їх тембрового забарвлення. Це не лише розвиває природні задатки дітей, а й підсилює їхній інтерес до музики, зокрема до інструментальної. Музикування відкриває перед дитиною широкі можливості для самовираження, відчутно стимулює розвиток її творчих здібностей.

Організовувати гру вихованців на дитячих музичних інструментах варто не тільки під час уроків музики, але й у позакласній виховній роботі. Зокрема цей вид діяльності можна творчо вплести в сценарій свята чи гри-подорожі. Це дасть змогу зробити їх цікавішими і привабливішими для школярів, оскільки у такий спосіб буде враховано дитячий потяг до яскравих нестандартних форм спілкування, до творчої самореалізації. Піднесений настрій, щирість переживань, що виникають у ході такого дійства, допоможуть залучити вихованців до музикування навіть на доволі складних інструментах. Діти зможуть безбоязно імпровізувати, грати в оркестрі або в невеличкому ансамблі. Подаємо варіант свята для учнів II-III класів, яке передбачає гру школярів на дитячих музичних інструментах.

А ВЖЕ ВЕСНА

Мета: розвивати у дітей музичні здібності, закріплювати навички гри на дитячих музичних інструментах, формувати естетичне ставлення до явищ природи, використовуючи, зокрема, високохудожні твори мистецтва.

Обладнання: дитячі музичні інструменти (металофони, цимбали, баяни, акордеони, сопілки, бубни, бубонці, трикутники тощо); музичний центр із аудіокасетами; репродукції картин

художників-пейзажистів на стінах залу; весняні квіти.

ХІД СВЯТА

Звучить урочиста музика у запису. Виходить святково вбрана **Весна** з кошиком квітів у руках і звертається до дітей:

*Йде Весна-красна А малятам – ласку.
В зеленій хустинці. – Доброго ранку! –
Несе Весна-красна травам росистим,
У скриньці гостинці: – Доброго ранку! –
Ягнятам – травицю, квітам барвистим,
Гусеняткам – водицю. – Доброго ранку! –
Каченяткам – ряску, сонечку яєному
Людям усім і усьому прекрасному!*

Весна вклоняється дітям і дарує їм квіти. Діти вітають Весну радісною піснею у супроводі оркестру дитячих музичних інструментів (хорове виконання можна замінити на сольний спів дитини з гарними голосовими можливостями):

А вже весна

Не поспішаючи

mf

Сопілка
Голос

А вже вес - на, а вже крас - на, із стріх, во - да кап - ле,

Баян

Цимбали

Бубон

із стріх, во - да кап - ле, із стріх во - да кап - ле. // пах - не.

Весна / Діти

Ой виходьте, хлопці й дівчата,
Та в сей день на вулицю
Весну красну стрічати,
Весну красну вітати.

Будем весну стрічати
Та віночки сплітати,
А віночки сплетемо,
Хороводом підемо.

Дітям пропонується **конкурс на кращий весняний віночок**. Кілька дівчаток наввипередки плетуть вінки з бутяфорних весняних квітів з гачечками, прикрашаються вінками і утворюють коло. В центр його стає переможниця конкурсу – її обрано Подоляночкою. Частина дітей веде хоровод, співаючи українську народну пісню «Подоляночка». Решта – грає на музичних інструментах і співає:

Подоляночка

Помірно

The musical score is for the song 'Подоляночка' and is written for a vocal soloist and a band. The tempo is marked 'Помірно' (Moderato). The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 4/4. The score consists of two systems of music. The first system includes staves for Soprano (Сопілка), Voice (Голос), Cimbal (Цимбали), Bayan (Баян), Triangle (Трикутник), and Drum (Бубон). The lyrics for the first system are: 'Десть тут бу - ла по - до - ля - ноч - ка, десть тут бу - ла мо - ло - де - сень - ка. Тут во - на сі - ла,'. The second system continues the melody and includes the lyrics: 'тут во - на ви - ла, до зем - лі при - па - ла, сім літ не вми - ва - лась, бо во - ди не ма - ла.' The score ends with a double bar line and repeat signs.

Весна: Чи чув хто-небудь з вас весну?
Як прокидається від сну
Природа зацімила?
Не замовкає ні на мить:
Біжить, шумить, кипить, дзвенить...
Весні до всього діло!
Чому поет так написав про мене: «Біжить, шумить,
кипить, дзвенить...»?

(Діти відповідають).

Далі виходять **Весняні краплинки** і проводять з дітьми конкурси та ігри.

Конкурс загадок на тему «Музика весни»

*Летить – мовчить, лежить – мовчить,
А як умре – так і зареве. (Сніг)*

*Дах зігрівся — і заплакав:
Цілий день сльозами капав. (Капіж)*

*Чого це річка скаженіє —
Реве, скрегоче і повніє? (Льодохід)*

*Прокинувся — і відразу
До сонечка біжить,
Стрибає по камінчиках,
Хлюпоче і дзвенить. (Струмок)*

*Ось по небі кінь біжить,
З-під копит вогонь летить,
А внизу земля дрижить. (Грім)*

*Насуплена хмара
Висить над садочком.
Хтось по даху стукає,
Наче молоточком. (Доц)*

*Ой яка чудова пісня
Ллється за вікном...
Діти, чи знайомі ви
З маленьким співаком? (Птах)*

Імпровізація: Звуки весни, які відгадали діти, можуть бути відтворені голосом або на музичних інструментах у супроводі відповідних рухів.

Гра «Весняний оркестр»

Завдання дітям:

а) обрати певний музичний інструмент (наприклад, фортепіано, цимбали, металофон тощо) і відтворити звук весняної капелі;

б) придумати і заграти на металофоні мелодію весняного струмочка або пісеньку дощичку;

в) відтворити на сопілці спів весняної пташки і т. ін.

Весна (дякує дітям): Молодці, любі діти! Вслухайтесь в мої голоси:

*Дзюрчать струмки,
і птах вітає птаха...
Мала дзвінка бурулька
Додолу впала з даху.
Дзінь-дзінь-дзінь!
Дзелень-дзелень!
Стрічайте всі весняний день!*

Частина дітей утворює коло і співає українську народну пісню «Іде, іде дід». Пісня виконується у формі жартівливої гри, в ході якої малята імітують рухами зміст тексту. Інші діти супроводжують спів грою на музичних дитячих інструментах.

Іде, іде дід

Швидко

The musical score is for a piece titled 'Іде, іде дід'. It is written for three instruments: Sopilka (Sopilka), Bayan (Bayan), and Buben (Buben). The tempo is marked 'Швидко' (Allegro). The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The score consists of 10 measures. The first 8 measures are marked 'mf' (mezzo-forte). The last 2 measures are marked 'Для закінчення' (For the end). The lyrics are: 'І - де, і - де, діл, діл. Не - се, не - се, міх, міх. зи - му про - га - вя - ти.'

Весна: Не бачу я на святі цім
Своїх улюблених співців,
Невже ви пташку, любі діти,
Сюди забули запросити?

(Діти кличуть: «Пташечко, прилітай». З'являється
Пташка, граючи на сопілці).

Весна: Про що, пташко, нам співаєш
Пісню голосну?

Пташка: Я співаю всьому світу
Пісню про весну.
Про її квітки пахучі,
Про сади, гаї...
Раджу я і вам співати,
Дітоньки мої.

Весна: Вслухайтесь уважно
В пташиний голосок.
Хто з вас розрізняє
Спів моїх пташок?

(Дітям пропонуються голоси пташок у запису, які вони
повинні впізнати)

Весна: Ну що ж, як завжди, ви праві.
Он чорний шпак співа вгорі,
Зозуля голосно кукука.
Скриплять червоні снігурі,
В дубову кору дятел стука.

Щебече зяблича сім'я,
 І сиза горлиця воркує,
 Чудова ж пісня солов'я
 Над всіма співами царює.

(Діти виконують народну пісню «Соловейко» на дитячих музичних інструментах:)

Соловейко

Жваво

Музична партитура для народної пісні «Соловейко». Партитура складається з чотирьох голосів: Сопілка (Сопрано), Баян (Баян), Трикутник (Трикутник) та Бубон (Бубон). Темп позначено як «Жваво» (Allegro). Музика написана в 4/4 такту. Лірика українською мовою:

Со-ло-ве - сч - ку, свят-ку, свят - ку, чи бу-вав же ти впа-нім сад - ку? Чи ви-дав же ти,
 як мак сі - ють? Ой так, ой так, ой так сі - ють мак.

Весна: Спасибі, дівчатка й хлоп'ята,
 Що вміли мене привітати.

Гарно весну ви зустріли.
 За що ж ви мене полюбили?

Діти: Квітне — веснує земля,
 Рястом синіють поля,
 В небі, у ріках — блакить —
 Як цю красу не любить?

Весна: Я подарую вам сонце,

Я подарую вам квіти.
 Я усміхнусь крізь віконце
 Небом ясным до вас, діти.
 І перволистом здивую,
 Співом пташиним утішу.
 А під малі ноженята
 Струмочок пущу найдзвінкіший!
 За барви, за звуки, за ласку
 Любіть цю весняную казку.
 До Неньки-землі пригорніться
 І Батечку-сонцю вклоніться!

(На закінчення учні у супроводі оркестру дитячих музичних інструментів виконують українську народну пісню «Вийди, вийди, сонечко»):

Вийди, вийди, сонечко

Швидко

Сопілка *mf*
 Баян *mp*
 Трикутник
 Бубон

Вий-ди, вий-ди, со-неч-ко, на ді-до-ве по-леч-ко, на ба-би-не зіл-ляч-ко, на на-ше под-вір'яч-ко.

(В розробці свята використано вірші Н. Забіли, О. Олесья, М. Познанської, М. Сингаївського, Я. Щоголіва).

Тексти використаних українських народних пісень:

Подоляночка

*Десь тут була подоляночка,
Десь тут була молодесенька.
Тут вона сіла,
Тут вона впала,
До землі припала,
Сім літ не вмивалась,
Бо води не мала.
Ой, устань, устань, подоляночко,
Ой, устань, устань, молодесенька!
Умий своє личко,
То личко біленьке,
Біжи до Дунаю,
Бери ту, що скраю,
Бери молоденьку.*

Іде, іде дід

*Іде, іде дід, дід.
Несе, несе міх, міх,
Отакий дідище,
Такий холодище.
Як розкриє міх, міх,
Поморозить всіх, всіх.*

*Не дамо, малята,
Міх той розкривати,
Міх той розкривати —
Холод випускати.
Будемо, малята,
Весні помагати
Зиму проганяти.*

Соловейко

*Соловеєчку, сватку, сватку,
Чи бував же ти в нашім садку?
Чи видав же ти, як мак сіють?
Ой так, ой так, ой так сіють мак.*

*Соловеєчку, сватку, сватку,
Чи бував же ти в нашім садку?
Чи видав же ти, як ріс мак?
Ой так, ой так поріс мак.*

*Соловеєчку, сватку, сватку,
Чи бував же ти в нашім садку?
Чи видав же ти, як їдять мак?
Ой так, ой так, ой так їдять мак.*

Вийди, вийди, сонечко

*Вийди, вийди, сонечко,
на дідове полечко,
на бабине зіллячко,
на наше подвір'ячко,*

*на весняні квіточки,
на маленькі діточки.
Там вони граються,
тебе дожидаються.*

3. Організація музично-естетичних бесід у початковій школі

Музично-естетична бесіда з молодшими школярами має свої організаційно-методичні особливості, які необхідно враховувати під час їх підготовки і проведення в початковій школі.

По-перше, тематика повинна ємко включати найбільш емоційно близькі для молодших школярів змістові центри, наприклад: образ мами в музиці; колискові наших мам; чарівний світ музичної казки; у країні музичних іграшок; природа у музиці тощо.

По-друге, пропонується дітям бесіда повинна бути належно ілюстрована. Йдеться не лише про грамотне аудіальне забезпечення знайомства школярів з музичними образами, але й про належну візуалізацію сприймання їх дітьми.

Це данина віковим особливостям молодших школярів. Тому доречним буде введення суміжних мистецтв у процес музичного сприймання (літератури, живопису, графіки, мультиплікації тощо).

По-третє, варто (по можливості) включати в бесіду невеличкі музичні фрагменти у живому виконанні (див. нотні додатки). Це може бути власне виконання студентом-практикантом хоча б мелодії твору на найбільш поширених музичних інструментах (фортепіано, баяні, акордеоні, скрипці та ін.). Вдало вплітаються в контекст бесіди й виконавські спроби дітей, які вчать в ДМШ. Не потрібно боятися невдач, пам'ятаючи про те, що дитяча аудиторія дуже зацікавлено слухає, насамперед, живе виконання музики і легко прощає деякі виконавські огріхи.

По-четверте, будувати бесіду потрібно обов'язково як доброзичливий діалог з дітьми, у якому цінною є кожна висловлена думка. Монологічний виклад матеріалу не є припустимим. Тому попередня підготовка бесіди повинна включати розробку низки запитань і вірогідних дитячих відповідей. Слід також продумувати наперед творчо-ігрові завдання, які підсилять інтерес дітей до пропонованого музичного образу.

Нижче подаємо матеріал для циклу музично-естетичних бесід з учнями 2-3-х класів за творами П.І. Чайковського.

Подорож сторінками «Дитячого альбому» Петра Чайковського

Хто не знає невеличкі, напрочуд гарні п'єски з фортепіанної збірки П.І. Чайковського «Дитячий альбом»? До болю знайомі мелодії нагадують дитинство, навіюють то радість, то смуток, адже торкаються найпотаємніших куточків емоційної пам'яті людини. Мелодійні мініатюри тонко відтворюють багатство почуттів і роздумів маленької дитини, переносять у світ дитячого сприймання – і він вражає нас своєю глибиною. Цей світ сповнений жагучої цікавості до життя у всіх його проявах. Дитячі серця то пильно вбирають красу рідної землі («Зимовий ранок», «Пісня жайворонка»), то захоплено відкриваються назустріч улюбленим казкам та іграм («Баба-яга», «Марш дерев'яних

солдатиків»), то стискаються від суму, від втрат («Хвороба ляльки», «Похорон ляльки»), то випромінюють щирю любов до близьких («Мама», «Нянина казка»), то тремтливо б'ються в такт власним сподіванням («Ранковий роздум», «Солодка мрія»). Двадцять чотири п'єси видатного композитора яскраво відбивають витончену палітру емоційного життя дітей, нагадують нам про недопустимість холодної байдужості або ж грубого втручання в духовний світ малечі, стверджують право дитини на повагу.

Славнозвісна збірка по праву увійшла в золотий фонд музично-естетичного виховання. Вже в дошкільному віці малюк здатний відчутти виразність музичних образів, створених видатним композитором. Отже, «Дитячий альбом» можна з успіхом використовувати під час музичних занять принаймні зі старшими дошкільнятами. При цьому важливо формувати в дітей цілісні уявлення про збірку. Адже епізодичне прослуховування окремих п'єс без усвідомлення емоційно-образних зв'язків між ними значно спрощує сприймання й розуміння музичного матеріалу. Тому для узагальнення уявлень малят про окремі твори композитора варто запропонувати їм музичні подорожі по сторінках «Дитячого альбома». Скільки подорожей провести (1, 2 або більше), які твори включити в кожную з них – це вирішить педагог, враховуючи підготовку і особливості дітей конкретної вікової групи.

Як же допомогти дитині зрозуміти образну мову музики? Пропонуємо деякі поради:

Головне – створити атмосферу захопленого здивування від зустрічі з близьким та знайомим світом, «закодованим» у музичні образи. Вона зумовить співпереживання дітьми художньо-емоційного змісту музичних творів. Отже, доцільно використовувати все, що так чи інакше живить емоційно-чуттєвий досвід дитини, пробуджує її образну уяву та асоціативне мислення, допомагає «привласнити» світосприймання іншої людини. Активізаторами такого роду можуть стати і слово вихователя – яскраве, влучне, образне; і творчі імпровізації дітей під час сприймання музики – вокальні, пластичні, графічні; і спільний пошук емоційно-образних аналогій в інших видах мистецтва.

Так, неабиякої ваги набуває попередня розповідь педагога про композитора та історію створення ним «Дитячого альбома». Орієнтовний зміст бесіди, на нашу думку, може бути таким:

Чи чув хтось із вас ім'я Петра Ілліча Чайковського? Авжеж. Петро Ілліч – один з найвідоміших композиторів. Він народився 150 років тому, але люблять і пам'ятають його й досі. Скоро люди всього світу відзначатимуть ювілей Чайковського. Ось і ми з вами розпочнемо подорож по сторінках збірки його творів, яка називається «Дитячий альбом».

Подивіться уважно: ось ця збірка музичних п'єс. Вона написана нотами. На першій сторінці вгорі зазначено: «Присвячується Володі Давидову» – маленькому племінникові композитора. До речі, Володя Давидов жив на Україні, в Кам'янці. Петро Ілліч часто туди приїздив. Як весело було Володі, його братикам і сестричкам, коли Чайковський придумував для них ігри й розваги, організовував музичні вечори з танцями, коли всі разом вони подорожували до лісу, збирали гриби і ягоди, лаштували вогнища, фейерверки!

Та одного разу Чайковський вирішив зробити своїм маленьким друзям ще один дарунок – музичний. Композитор створив 24 маленькі п'єски для фортепіано і назвав збірку «Дитячим альбомом». За допомогою звуків Чайковський малює знайомий усім світ, де живуть іграшки та казкові герої...

Приготувались подорожувати? Погляньте на портрет Петра Ілліча: добрими очима, лагідною посмішкою він неначе вітає нас і запрошує в гості до «Дитячого альбому» (див додатки).

«Хвороба ляльки»

Під час ознайомлення дітей з п'єсою (цією та іншими) не варто поспішати з повідомленням її назви. Важливо активізувати образне мислення і творчу уяву вихованців. Щоб спрямувати ні розвиток дитячих асоціацій, можна сказати, наприклад, що їх музика запрошує у лялькове місто. Та який настрій панує там? Такий вступ одразу ж створить установку на активне сприймання у характеру музики. Важливо, щоб діти якнайточніше визначали словами почуття, що навіює музичний твір, – смуток, жаль, біль,

сум. Не треба забороняти вихованцям фантазувати за змістом музики. Адже це перші спроби зрозуміти специфічну мову. Нехай поміркують над питанням: що сталося в ляльок? Кілька дітей можуть розіграти сценку відповідного змісту. Хазяйка ляльки за допомогою виразних рухів підкаже гостям відгадку. Пластичні імпровізації дівчинки повинні втілювати в собі сум, журбу, співчуття до хворої ляльки.

Підсилити сприймання музики допоможуть близькі за змістом твори інших видів мистецтва, скажімо, репродукції з картин відомих художників (В. Суріков. Портрет доньки; П. Кончаловський. Зелена завіска. Катруся біля вікна; Катруся з лялькою) (див. додатки: ілюстративний матеріал). Підсилить емоційне звучання образотворчого ряду також художнє слово, наприклад, вірш Н. Грановської:

*В лялі голівка боліла,
А я лялю пожаліла:
У колисочку поклала.
Люлі, люлі – заспівала.*

*Враз оченята закрила
Ляля гарна, ляля мила;
Казка сниться їй чудова:
Буде знову вона здорова.*

Діти краще зрозуміють емоційний зміст музики після невеличкого розбору засобів виразності, застосованих у п'єсі. Враховуючи вікові можливості дітей, доцільно зосередити їхню їй увагу лише на окремих моментах, а саме на виразності руху мелодії та акомпанементу, темпі музики і на змінах в динаміці твору. Так, низхідний характер руху мелодії, яка дуже часто звучить у високому регістрі, можна порівняти з краплинами сльозинок дівчинки, що сумує за лялькою. Нешвидкий темп і рівномірне коливання акомпанементу ніби нагадує колискову пісню, що звучить над хворою.

Доцільно звернути увагу дітей також і на виразність динаміки твору: сила звуку поступово зростає, і в середині п'єси музика звучить досить голосно, потім згасає. Так зростає жаль та смуток в серці дівчинки, що не може допомогти ляльці.

Для полегшення сприймання виразності музичних засобів

можна запропонувати дітям гру «Колискова». Вибравши собі ляльку, дитина тихенько колисатиме її в такт музики.

Діти із задоволенням відтворюватимуть враження від прослуханих п'єс в іграх, зображувальній діяльності. Спонукаючи їх до цього, можна запропонувати теми для малювання, близькі до змісту творів, відповідні сюжети для рухових імпровізацій. Введення в процес сприймання музики пластичних і графічних імпровізацій поглибить його і збагатить новими переживаннями.

«Нова лялька»

Цей твір сюжетно пов'язаний з попереднім, але має діаметрально протилежний за характером емоційний зміст. Отже, прослуховування кожної п'єси бажано пропонувати дітям в контрасті, на одному занятті. Важливо, щоб вихованці відразу помітили зміну в настрої музики. Адже тепер вона випромінює інші почуття – радість, збудження, захоплення. Можна звернутись до дітей із запитанням: що ж сталося в казковому місті іграшок? Чому настрої у ляльок та їхньої хазяйки став піднесеним, святковим? Нехай діти самі здогадаються про причину. В процесі обговорення вони можуть припустити, що хвора лялька одужала. Не треба заперечувати, адже малята завжди прагнуть до гармонійного завершення будь-якої ситуації. Можна погодитись, що лялька, дійсно, видужала, але зазначити, що, крім цього, в музиці змальовано ще один радісний сюрприз. Нехай діти спробують його відгадати.

Прекрасним активізатором дитячої уяви може послужити розігрування ситуації «День народження». Вихованці, що обрали роль гостей, повинні привітати іменинника і вручити йому подарунок. Емоційна ж реакція іменинника імпровізується залежно від змісту поздоровлення. Бажано допомогти дітям якомога яскравіше втілити в цій ігровій ситуації радісний, піднесений, святковий настрої. Так, в атмосфері підвищеної уваги, зацікавленості і колективного пошуку діти легко наблизяться до емоційно-образного змісту музики. Кожна дитина відчує радість дівчинки, що отримала в дарунок нову ляльку. Для підсилення емоційного впливу музики можна зачитати дітям віршик Г. Демченко:

*Лялечку маленьку
Вмию пораненьку,
І в нову сорочку
Одягну я дочку.*

*Треба косенята
Доні розчесати,
Щоб була маленька
Гарна, чепурненька!*

Аналізуючи засоби музичної виразності, доцільно звернути увагу дітей на швидкий темп та своєрідний ритм п'єси. Можна запропонувати вихованцям пластичні імпровізації під музику – стрибки, кроки, танцювальні рухи. Це допоможе їм відчутти пружність ритму, його танцювальний характер. Важливо звернути увагу також на гнучку мелодію, що здебільшого рухається вгору, та стрибкоподібний акомпанемент. Все це разом якнайкраще передає збудження, бурхливу радість дитини, що ніби кружляє, танцюючи з подарунком у руках.

Залучаючи вихованців до творчості на теми, пов'язані з прослуханою музикою, можна запропонувати їм колективно скласти оповіданнячко, сюжет якого відповідатиме емоційно-образному змісту музичного твору, наприклад: «Лялька одужала», «Чудовий подарунок», «Моя улюблена лялька» та ін.

«Марш дерев'яних солдатиків»

Запропонуємо дітям ще одну подорож до казкового міста іграшок, між іншим, нагадаємо, що живуть у ньому не тільки ляльки. Щоб створити образну установку на сприймання характеру музики, можна сказати про те, що мешканці міста не люблять сидіти нерухомо, і більшість із них весь час перебуває в русі – бігають, стрибають, крокують, танцюють, скачуть верхи. Під час першого ж прослуховування п'єси доцільно попросити дітей вгадати характер рухів, змальованих у ній. Вихованці легко визначать маршеподібний характер твору, адже під таку чітку, ритмічну, бадьору музику зручно крокувати. Залишилося впізнати іграшки, які так дружно марширують вулицями казкового міста. Трошки фантазії – і діти обов'язково згадають іграшкових солдатиків. Можна запропонувати імпровізацію: намалювати словесний портрет солдатиків, адже вдома в багатьох є такі

іграшки. Чудовим активізатором дитячої уяви стане казка Г.Х. Андерсена «Непохитний олов'яний солдатик». Досить нагадати дітям її початок:

«Жили колись двадцять п'ять олов'яних солдатиків – усі рідні брати, бо народились вони з однієї старої олов'яної ложки. Рушниці в руці, дивляться прямо вперед, а мундири, червоні з синім, дуже гарні! Вони лежали в коробці. От її відкрили, і найперше, що вони почули в світі, – були слова: «Олов'яні солдатика!» Це вигукнув маленький хлопчик і заплескав у долоньки».

Пропонуючи дітям цей яскравий портрет іграшок, варто зауважити, що солдатика з «Дитячого альбому» дуже схожі на героїв андерсеновської казки, – такі самі маленькі, стрункі, ошатні, але зроблені не з олова, а з дерева. Тому п'єса називається «Марш дерев'яних солдатиків». Варто показати талановиті ілюстрації до андерсеновських казок, зроблені білоруським художником Антоном Ломаєвим (див. додатки: ілюстративний матеріал).

Аналізуючи засоби музичної виразності, доцільно зупинитися саме на тих, що надають музиці казкового звучання, тобто перетворюють марш на іграшковий. Насамперед, це використання композитором високого регістру, що в поєднанні з негучною динамікою створює враження відносної легкості, тендітності маршу. Слід наштовхнути дітей на думку, що під таку музику навряд чи змогли б марширувати справжні дорослі солдати. В цьому творі виразно лунають маленькі кроки іграшкових солдатиків. Тембр фортепіано дуже вдало відтворює пружний ритм маршу, дріб солдатських барабанів. Для полегшення сприймання вихованцями виразних засобів музики можна дозволити їм тихенько під музику імітувати пальцями рук кроки солдатиків. Можна й погратися з дітьми в солдатиків. Нехай вони оберуть командира, візьмуть іграшкові шабельки та рушниці й вишикуються, як на параді. Запропонуйте дітям пройти маршем під музику П. Чайковського – і вони здивуються: важко карбувати крок під такий легенький та досить жвавий марш. Це підсилить розуміння вихованцями виразності музичних засобів, що перетворюють звичайний марш на іграшковий.

«Баба-Яга»

Дітям відкривається ще одна сторінка чудової збірки – і вони потрапляють у дивовижний світ фантастики. Щоб налаштувати вихованців на сприймання незвичайної, «казкової» музики, можна згадати разом улюблені казки і відомих казкових персонажів. Дітям буде цікаво дізнатися про те, що герої народних казок живуть не тільки в книжках або в кінофільмах, а й у музиці. Отже, запропонуємо їм упізнати казкового героя, музичний портрет якого змальовано у п'єсі. Насамперед, треба якнайточніше визначити характер твору, адже це й буде головним ключем до розгадки. Музика п'єси гранично виразна: мелодія дикого танцю ніби уособлює темну силу, що загрожує людині. Діти легко здогадаються, що в музиці йдеться про якусь злу, потворну, підступну і жорстоку істоту.

Найдоцільнішим з творчих завдань буде складання казки або ж малювання під час слухання п'єси (вона звучатиме кілька разів за бажанням дітей). Обговорюючи роботи, важливо пов'язувати їх з емоційно-образним змістом музики.

Краще відчути і зрозуміти характер музичного твору дітям допоможуть візуальні образи Баби-Яги, створені визначними майстрами живопису і книжкової графіки В. Васнецовим та І. Білібіним (див. додатки: ілюстративний матеріал). Їхні ілюстрації до казки «Василиса Прекрасна» яскраво відтворюють атмосферу таємничості й фантастичності: по непроглядному лісу проступає ступа, в якій, підібравши ноги, скоцюрилася Баба-Яга. Художники ретельно виписали її портрет: зморшкувате обличчя з великим закарлюченим носом, злими очима та скривленим ротом; сиві патли, що летять за вітром; довгі волохаті руки цупкими пальцями вчепилися в мітлу; стара, пошарпана одежина...

Аналізуючи засоби виразності, застосовані в п'єсі, слід звернути увагу дітей на стрибкоподібну мелодію твору, швидку зміну регістрів, напружений темп й уривчасте виконання музики, що загалом якнайкраще відтворюють шалений політ Баби-Яги, сухий стукіт її костура та яскраво передають її недобру вдачу.

Цікавими для дітей будуть пластичні імпровізації в рамках

заданого образу, якщо запропонувати, скажімо, втілити в рухах музичну характеристику Баби-Яги. Це може стати оригінальним хореографічним вирішенням казкового образу або ж зумовить сюжет майбутньої гри-драматизації.

Отже, казкові образи з «Дитячого альбома», безперечно, сприйматимуться вихованцями з інтересом. Це зробить першу зустріч з музикою П. Чайковського радісною та яскравою. Щирість, відвертість, витончений психологізм художньої мови збірки в поєднанні з цікавими формами організації прослуховування окремих творів сприятимуть розвитку в дітей інтересу до музики, поглиблять емоційно-рефлексивну реакцію на мистецтво та підготують їх до ціннісно виважених поведінкових програм у реальному житті.

Замість підсумку

Педагогічна практика повинна стати моментом радісної самореалізації майбутнього педагога як вчителя і вихователя в одній особі. Музичне мистецтво повинно увійти надійним засобом виховання в педагогічній інструментарій вчителя початкових класів.

Компетентнісний підхід до організації педагогічної практики майбутніх учителів початкових класів уможливорює успішну екстеріоризацію набутих ними музично-педагогічних знань і навичок у виховні технології. Саме так музична освіта вчителя отримує закономірні продовження і реалізацію в контексті грамотно організованої позакласної естетико-виховної роботи з молодшими школярами. Компетентний педагог завжди віднайде в освітньому просторі час і місце для втілення у виховну практику того духовного скарбу, якого набув у процесі фахової підготовки.

Рекомендована література

1. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004, С.47-52.
2. Вербицкий А.А. Концепция знаково-контекстного обучения в вузе // Вопросы психологии. – 1987.– № 5. – С. 31 – 39.
- с. Дем'янюк Т.Д. Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі: Науково-методичний посібник. – Суми: Антей, 2006.
4. Береза А.В. Педагогічно-виконавська практика майбутнього вчителя музики. – Вінниця, 2003.
5. Зимняя И. Ключевые компетентности // Высшее образование. – 2003.– № 5. – С. 32-36.
6. Кабалевский Д.Б. Прекрасное пробуждает доброе. – М.: Педагогика, 1973.
7. Кіт Г.Г. Педагогічна практика в системі ступеневої підготовки вчителя початкових класів. – Вінниця, 2007.
8. Кудикіна Н. В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі. – К., 2003.
9. Матвієнко О.В. Організація педагогічної практики з виховної роботи в початковій школі. – К.: СтилоС, 2003.
10. Нестерович Б.І. Музична гра як засіб активізації навчально-виховного процесу // Початкова школа. – 1987. – № 2. – С. 34-37.
11. Нестерович Б.І. Творчий підхід до використання дитячих музичних інструментів у позакласній виховній роботі з молодшими школярами // Світ виховання. – № 2. – 2007. – С.16-20.
12. Нестерович Б.І. Подорож у чарівний світ: до 150-річчя з дня народження П.І.Чайковського // Дошкільне виховання. – 1990. – № 4. – С. 30-31.
13. Нестерович Б.І. Лісовик та його друзі: до 110-річчя від дня народження Я.Степового // Дошкільне виховання. – 1994. – № 2. – С. 28-30.

14. Орлов В.Ф. Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін; теорія і технологія. – К.: Наукова думка, 2003.

15. Федь А.М. Естетичний світ педагога. – Слов'янськ: ПП «Канцлер», 2005.

16. Поплавська Ю.О. Методика навчання музичної грамоти в початковій школі. – Вінниця, 2005.

17. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005.

18. Савченко О.Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів // Початкова шк. – 2001. – № 7. – С. 1-5.

19. Сохор А.Н. Воспитательная роль музыки. – М.: Изд-во «Музыка», 1975.

20. Тарасенко Г.С. Дивосвіт: уроки естетико-екологічної культури (на матеріалах українознавства). – К. : МПП Центр «Київ», 1995.

Додатки

1. Пам'ятка студенту-практиканту щодо організації позакласної музично-виховної роботи з молодшими школярами

Мета позакласної музично-виховної роботи в початкових класах – формування у дітей естетичного ставлення до природи і суспільства шляхом залучення до художнього досвіду людства на основі національних та загальнолюдських цінностей.

Місце і час проведення позакласної виховної роботи традиційно надають **класні (виховні) години**.

Основні функції класної години:

- **ціннісно-орієнтаційна** – залучення молодших школярів до процесу осмислення найвищих загальнолюдських цінностей та чеснот – свободи, справедливості, добра і милосердя, любові до вітчизни і батьків, поваги до старших поколінь, гуманного ставлення до природи та ін., закарбованих у кращих зразках національного та світового мистецтва;

- **нормативно-регулююча** – ознайомлення учнів з етичними та естетичними нормами взаємодії з природою і суспільством;

- **творчо-спрямовуюча** – орієнтація дітей на різні форми творчої взаємодії з навколишнім світом на основі інтелектуальної та художньо-творчої активності.

Вимоги до проведення класних годин:

- **систематичність** (1 раз на тиждень протягом навчального року);

- **чіткий регламент часу** проведення в залежності від вікових особливостей учнів та форми виховної роботи (до 15-20 хвилин для першокласників; до 25-30 хвилин для другокласників; до 35-40 хвилин для учнів 3-4 класу);

- **варіативність** форм виховної роботи з дітьми на основі залучення до різних видів індивідуальної та колективної діяльності (бесіди, екскурсії, ігри, читацькі конференції, зустрічі з митцями та

представниками художніх професій; творчі години; трудові справи, конкурси, змагання, вікторини, концерти, свята тощо);

- **залучення** до організації та проведення класних годин батьків, шефів, студентів-практикантів, а також митців і працівників культурно-освітніх установ.

- **створення належної атмосфери** для проведення плідної виховної роботи з дітьми (доброзичлива увага до кожної дитини, відмова від формалізму та зайвої регламентації стосунків, підтримка дитячої ініціативи, заохочення творчих самовиявів: співробітництво з учнями, батьками, гостями на засадах демократизму тощо).

Основні центри формування естетико-виховного змісту класних годин:

- **Людина і мистецтво** – формування естетичного ставлення до національної та світової художньої культури, розвиток художніх смаків та уподобань; стимуляція творчої активності дітей шляхом залучення до різних видів художньо-творчої діяльності;

- **Людина і природа** – формування правильного ціннісного ставлення до довкілля шляхом ознайомлення учнів з художніми образами природи та включення їх в доцільну предметно-естетичну діяльність на користь природі;

- **Людина і суспільство** – виховання громадянськості, патріотизму, законослухняності на основі засвоєння основних правил і норм співжиття людей у суспільстві шляхом ознайомлення з моральним змістом високохудожніх музичних творів;

- **Людина і родина** – формування правильного ціннісного ставлення до сім'ї та родинно-побутових відносин; виховання любові та поваги до батьків та старших поколінь; оволодіння нормами етноморалі щодо ставлення до батька й матері, брата і сестри, родичів на основі поєднання завдань морального, та художньо-естетичного виховання.

Форми музично-виховної роботи на класних годинах (орієнтовна тематика)

Бесіди

Пізнавальні: Музика – цариця мистецтв; Коли народилась музика; Сім чарівних нот; Видатні композитори нашого краю; Народні митці Поділля; Розмова про рідну пісню; Музика мого народу; Коліскові наших мам; Музика на сторінках дитячих книг; Композитори – дітям; Подорож у країну симфонічних інструментів тощо.

Етичні: Музика, яка вчить мужності; Героїчні пісні нашого народу; Краса патріотичних пісень; Як добро і зло змагаються у музиці; Як музика вчить милосердю; Заспіваймо про чесність; Як пісня вчить дружити; Якщо у друга день народження; Пісні в нашій родині; Вклонімося природі (музика про природу); Ми у відповіді за тих, кого приручили (пісні про тварин) тощо.

Художньо-естетичні: Як слухати і чути музику; Чи може музика говорити; Про «трьох китів» у музиці; Де зустрічається музика зі словом; Як музика з танком подружилася; Живопис, який співає; Намалюймо музику; Казка у музиці; Іграшки у музиці; Подорож сторінками «Дитячого альбому» Петра Чайковського; Дитяча музика Сергія Прокоф'єва; В гості до Віктора Косенка; Музичний зоопарк Каміля Сен-Санса; Що ми знаємо про дитячі опери тощо.

Екскурсії

Природничі (уроки милування природою): Музика нашого ботанічного саду; Пісня лісової кринички; Осінній балет у міському парку; Весняний ліс співає; На гостини до річки-щебетухи; Весняна симфонія; Про що співають пташки; Квітковий бал весни; Заспіваймо калині пісню; Як танцюють листочки; Прощальна пісня осені; Сніжинки-балеринки; Хоровод навколо живої ялинки та ін.

Художньо-профорієнтаційні: Де живе музика (філармонія); Як народжується скрипка (майстерня скрипкового майстра); У царство нот (бібліотека, нотний магазин); Де живуть музичні інструменти (музичний магазин); Професія – диригент (музичний театр); Де ми чуємо лялькову музику (ляльковий театр); В гості до композитора (зустріч з митцем) тощо.

Ігри (творчі)

Сюжетно-рольові: Музична школа; Музичний магазин; Ми працюємо на радіо; Ми – учасники телепередачі «Крок до зірок»; Симфонічний оркестр; Ми в театрі; День народження у композитора тощо.

Ігри-драматизації: Ми і наші ляльки; Ми – олов'яні солдатика (за п'єсами П. Чайковського); Мій новий ведмедик (за творами В. Косенка); Три дива (за творами М. Римського–Корсакова); Пан Коцький і лісові звірі; Коза-Дерева (за творами М. Лисенка, К. Стеценка) тощо.

Ігри-подорожі: В Музикоград; У музичну Мультяндію; У країну музичних іграшок; До музичного зоопарку; У світ музичних професій; У місто музичних майстрів; У країну музичних знань; В гості до нотних знаків; У світ музичних захоплень; До бабусиної скрині; В пісенну давнину; Музичною стежкою по Вінниччині та ін.

Творчі години

Веселий металофон; Чудо-сопілочка; Краса ритму; Умілі музичні пальчики; Заграймо разом; Літературно-музичний салон; Музично-поетичні хвилинки; Ми – композитори; Ми – актори; Майстерня нотного запису; Чарівний пензлик в гостях у музики; Наш музично-ляльковий театр та ін.

Художньо-трудова справа

Допоможемо зимовим співакам (пташині їдальні); Хай вічно співає вода (джерельце); Квітова соната (наш квітничок); Музика підводного царства (наш акваріум); Збережемо зелену музику (друзі лісу); Здрастуйте, весняні співаки (зустріч птахів); Похід бережливих; Живи, нотна книга; Майстерня музичних інструментів; Музична лікарня; Наш куточок краси; Мій пісенний дарунок ветерану; Радість людям тощо.

Конкурси

Дитячої пісні; Народного танцю; Юних музикантів; Музично-лицарський турнір; Аукціон музично-творчих ідей; Турнір допитливих музикознавців; Музичний КВК та ін.

Вікторини

Музичні цікавинки; Чи знаєте ви українські народні пісні; Знавці музичних мультяшок; 20 хвилин з мистецтвом; Вгадай мелодію (на матеріалах сучасних пісень); Сторінками нотних книжок України; Що ми знаємо про музику кіно; Тварини-співачи; Рослини в музиці; Улюблені пісні наших батьків (брейн-ринг) та ін.

Свята

Державні: Горда пісня моєї Батьківщини (Незалежності України); Громадянином щастя бути (Конституції України); Ніколи не забути (Перемоги); Міжнародний день музики та ін.

Календарно-обрядові: Покрови; Андрія; Миколая; Різдва; Водохреща; 40 святих; Великодня; Трійці; Івана Купайла та ін.

Сезонні: Осені; Листопаду; Першого снігу; Новорічної ялинки; Проліска; Жайворонка; Весняної води; Весняних квітів; Літнього сонця та ін.

Шкільні: Букваря; Урожаю; Хліба; Книги; Пісні; Танцю; Казки; Світлофору; Гри та іграшки та ін.

Родинні: Мамин день; Свято татусів; День іменинника; Свято сімейної творчості; Вечорниці та ін.

Примітка: Варто поступово розвивати у молодших школярів здатність до участі в колективних творчих справах (КТС), пам'ятаючи, що КТС – не окрема форма виховної роботи, а спосіб організації більшості її форм. Найбільш зручними для колективної творчої підготовки є ігри-подорожі; трудові та творчі справи; свята. Елементи колективної участі можуть бути більш-менш представлені в бесідах, конкурсах, вікторинах та інших формах.

Запропоновані форми позаурочної виховної роботи з молодшими школярами варто вибірково (відповідно до плану, вікових особливостей та індивідуальних нахилів дітей) проводити протягом року в межах класних годин та в іншій позаурочний час. Всі форми діяльності мають пропонуватись дітям і батькам тактовно, без примусу та відразливої інструктивності. Головне завдання вчителя – зацікавити, захопити учнів різноманітною музично-творчою діяльністю. Головна умова – природність і технологічна культура виховного впливу. Слід пам'ятати цінну

пораду В.О. Сухомлинського: «Учню не потрібно у кожний момент знати, що вчитель його виховує»¹.

2. Нотний матеріал для дитячого сольного та оркестрового музичування

Для виконання на сопілці:

Серенада

Ф. Шуберт

Спокійно

pp

mf

p

p

mf

f

f

Вальс Із оперети «Циганський барон» (фрагмент)

И. Штраус

Tempo di Valce (Темп вальсу)

¹ Сухомлинський В.О. Сто порад учителю (порада 100).

Musical score in 3/4 time, consisting of three staves. The first staff contains the first six measures. The second staff starts at measure 10 and includes a first ending bracket. The third staff includes a second ending bracket.

10

1.

2.

Верховино

Adagio

Для виконання на металофоні:

Садок вишневий коло хати (українська народна пісня)

Слова Т. Шевченка

Са-док виш - не-вий ко - ло ха-ти, хру-щі надвиш- ня -мигу -дуть.плу- га -та-рі з плу - га-ми йдуть.

А вже весна, а вже красна

46-а) Помірно

А вже вес - на, а вже крас - на із стріх во - да кап - ле,
із стріх во - да кап - ле із стріх во - да кап - ле. Пах - не.

За городом качки пливуть

М.Д. Леонтович

Обробка Б. Нестеровича

Leqgiero, con moto

The musical score is arranged in six staves, each corresponding to an instrument: Сопілка (Soprano), Ксилофон (Clarinets), Мет-фон (Bassoon), Баян (Piano), Фор-піано (Piano), and Бубон (Drums). The score is in 2/4 time and is divided into three systems. The first system covers measures 1-8, the second system covers measures 9-13, and the third system covers measures 14-15. The tempo is marked 'Leqgiero, con moto'. Dynamics include *mf* and *p*. The score includes repeat signs and first/second endings in the final system.

Перепілонька

(Білоруська народна пісня)

Обробка Б. Нестеровича

Moderato

Музична партитура першого системного розділу. Темп: Moderato. Метр: 2/4. Інструменти: Сопілка, Ксилофон, Мет-фон, Баян, Фор-піано, Бубон. Сопілка починає мелодію з нот G4, A4, B4, C5, D5, E5, F5, G5. Ксилофон і Мет-фон вступляють з другої такти. Баян грає ритмічний малюнок. Фор-піано та Бубон забезпечують гармонію та ритм.

Музична партитура другого системного розділу. Темп: Moderato. Метр: 2/4. Інструменти: Сопілка, Ксилофон, Мет-фон, Баян, Фор-піано, Бубон. Сопілка продовжує мелодію з нот G4, A4, B4, C5, D5, E5, F5, G5. Ксилофон і Мет-фон вступляють з другої такти. Баян грає ритмічний малюнок. Фор-піано та Бубон забезпечують гармонію та ритм.

2 14

Musical score for measures 14-17. The score is written for five staves: two vocal staves (Soprano and Alto) and three piano staves (Right Hand, Left Hand, and Bass). The key signature has two sharps (F# and C#). The time signature is 4/4. Measure 14 features a soprano line with a fermata over the final note, and an alto line with a fermata over the final note. The piano accompaniment consists of a right hand with eighth-note chords and a left hand with eighth-note chords. Measure 15 continues the vocal lines and piano accompaniment. Measure 16 features a soprano line with a fermata over the final note, and an alto line with a fermata over the final note. The piano accompaniment continues. Measure 17 features a soprano line with a fermata over the final note, and an alto line with a fermata over the final note. The piano accompaniment continues.

18

Musical score for measures 18-21. The score is written for five staves: two vocal staves (Soprano and Alto) and three piano staves (Right Hand, Left Hand, and Bass). The key signature has two sharps (F# and C#). The time signature is 4/4. Measure 18 features a soprano line with a fermata over the final note, and an alto line with a fermata over the final note. The piano accompaniment consists of a right hand with eighth-note chords and a left hand with eighth-note chords. Measure 19 continues the vocal lines and piano accompaniment. Measure 20 features a first ending (1.) and a second ending (2.) with a fermata over the final note. The piano accompaniment continues. Measure 21 features a first ending (1.) and a second ending (2.) with a fermata over the final note. The piano accompaniment continues.

3. Нотний матеріал для проведення музично-естетичних бесід за музикою «Дитячого альбому» П.І. Чайковського

Хвороба ляльки (фрагмент)

П. Чайковський

Помірно

9

Похорон ляльки (фрагмент)

П.І. Чайковський

Повільно

9

Нова лялька (фрагмент)

П.І. Чайковський

Швидко

9

Баба-Яга
(фрагмент)

П. Чайковський

Дуже швидко

Марш дерев'яних солдатиків
(фрагмент)

П.І. Чайковський

Помірно

4. Репродукції картин живопису для проведення музично-естетичних бесід за музикою «Дитячого альбому» П.І. Чайковського

П. Кончаловський. Зелена завіска. Катруся з лялькою біля вікна

І. Білібін. Баба-Яга

**А. Ломаєв. Ілюстрації до казки Г.Х. Андерсена
«Стойкий олов'яний солдатик»**

Зміст

Вступ	3
1. Використання музичних ігор у навчально-виховній роботі з молодшими школярами.....	8
2. Творчий підхід до використання дитячих музичних інструментів у позакласній виховній роботі з молодшими школярами.....	23
3. Організація музично-естетичних бесід у початковій школі.....	32
Рекомендована література.....	42
Додатки.....	44

Навчально-методичне видання

Нестерович Богдан Іванович

Творчий підхід до організації музично-виховної роботи з молодшими школярами у процесі педагогічної практики

Т 28

Творчий підхід до організації музично-виховної роботи з молодшими школярами у процесі педагогічної практики: методичні рекомендації для здобувачів першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта (музичне мистецтво) / укладач Б.І. Нестерович. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 60 с.

Підписано до друку 4 травня 2016 р.
Формат 60x84/8.

Папір офсетний. Друк різнографічний.
Гарнітура Times New Roman. Ум. др. арк. 3,05
Наклад 100 прим.

Видавець і виготівник ТОВ «Фірма «Планер»
Реєстраційне свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців серія ДК №3506 від 25.06.2009 р.

21050, м. Вінниця, вул. Визволення, 2

Тел.: (0432) 52-08-64; 52-08-65

<http://www.planer.com.ua> E-mail: sale@planer.com.ua